

Dijana Gupta

Poslijediplomski studij Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru

Odnos medija i religija

UDK 316.774:2]

Sažetak

Tema koja budi znatiželju u svezi s odnosima medija i religija veoma je široka, te stoga danas zaokuplja brojne istraživače na području društvenih znanosti. Autorica ovog rada osvrće se na jedan vid odnosa na relaciji: religija – mediji, ali dublje ne ulazi u uspostavljene međuodnose i eventualnu problematiku, već nastoji dati neka svoja viđenja uloge religije i medija u globalnom svijetu.

U uvodnom dijelu govori se o važnosti komunikacije. U prvom poglavlju riječ je o slici svijeta ponuđenom od strane medija i ulozi religije. Drugi dio osvrće se na to što mediji nude suvremenom čovjeku, a u zaključku autorica kreira jednu vrstu poruke, smatrajući da mediji i religija imaju dosta veliku ulogu u formiranju života i prostora za duhovno djelovanje ljudi, pozivajući ih ujedno na propagiranje mira i dobra u svijetu.

Uvod

Komunikacija je osnovna potreba za zajednicu, a pravo na komuniciranje osnovno je ljudsko pravo. Bez komunikacije je nemoguće zamisliti čovjekov rast i sazrijevanje, kao i ostvarivanje raznolikosti i bogatstva njegove naravi. U sposobnosti komuniciranja otkriva se i ostvaruje čovjekova transcendentna dimenzija, tj. njegova konstitutivna otvorenost Bogu i čovjeku. Razumljivo je stoga da čovjek komunicira otkad postoji.

Pravo da se primi i pruži informacija važno je za kvalitetu života, kao što je važno i štovanje, hrana, odijevanje i utočište. Pravo da se komunicira je esencijalno za ljudsko dostojanstvo. To je preduvjet pravednog i demokratskog društva, a to je potrebno ukoliko se ikad nastoji postići mir. Što vidimo na televiziji i u kinima, čujemo na radiju, čitamo u novinama i časopisima, utječe

na koji način mi primjećujemo našu osobnu i situaciju u zajednici.

Dom, religija i škola, tradicionalno su oblikovali i odražavali vrijednosti, poglede i svekolika značenje života u društvu. Ove funkcije su preuzete od medija i komercijalnih interesa koji ih kontroliraju. Ta promjena će se nastaviti i pogoršavati ukoliko religija, škola i obitelj odlučnije ne preuzmu svoje uloge. Postojeća globalna mreža komunikacija – simboli, prikazi i slike simultano preneseni u scenarije i sljedove događanja – osvaja i drži živote ljudi na svakom koraku. Mreža okružuje ljudske percepcije i razumijevanja i na koncu ulazi u najskrovitije područje svijesti, duboko utječući na duh, kao i na život uopće. Religija je pozvana da se odupre kad bilo koja sila podgrijava duh, misao, volju i glas ljudi prema zapovijedima bilo koje svjetske moći. Religija ima obvezu vršiti utjecaj kakav god može, a da bi osigurala da masovni mediji u našem društvu djeluju tako da služe javnosti radije nego pukim komercijalnim interesima ili onim od pojedinca. Jedanaesti rujna 2001, u SAD-u i njegove posljedice su dramaturgizirale potrebu za razumijevanje širine religioznih ideja i praksi kroz raznolikost medija. Prije nekog vremena, bivši američki predsjednik, Jimmy Carter, u Južnoj Koreji dugo je razgovarao s tamošnjim predsjednikom o religiji. Carter je govorio o njegovoj baptističkoj vjeri, a južnokorejski predsjednik, koji je budist, slušao je sa zanimanjem. Kad je vijest o ovom razgovoru procurila, mediji, čvrsti zagovaratelji sekularnosti, kritizirali su američkog predsjednika za pokušaj "obraćenja na drugu vjeru". Mediji su naslutili da postoji nešto što nije uobičajeno u diplomatskom razgovoru o vjeri. Naša kultura, kao konačna mjera cjelokupne realnosti, potiskuje religiju u kut irelevantnosti. Ponekad i najupućeniji religijski zagovaratelji nisu voljni da govore o svojoj vjeri javno zbog straha da budu odbijeni od strane intelektualnih kolega. Slika svijeta ponuđena od strane medija je nepotpuna i neadekvatna bez uloge religija, njezinih aktivnosti i stanovništva o pitanjima i događajima. Religija je važan čimbenik života većine ljudi. Utkana je u svaki aspekt života – politiku, obitelj, obrazovanje, posao, čak i rekreaciju. Značajne mogućnosti u novijem razdoblju, eksplozija novih medija, naročito Interneta, prouzročila je nove zabrinutosti. Dolazak novih digitalnih medija iznenada nas je učinio svjesnim našeg medijskog okruženja.

Povezanost između religije i medija

Devetnaesto stoljeće je izazvalo veliku ideološku promjenu koja je postavila stupanj razvoja za medijske studije.

Mediji posjeduju kapacitet da suoče i prostor i vrijeme na način da imaju duboke implikacije za religiozno iskustvo. Oni mogu približiti ljude koji su udaljeni jedni od drugih, stvarajući time gotovo trenutačne procese koji su možda trajali godinama u prošlosti.

Povezanost između religije i medija je veoma moderna. To je kretanje od povijesnog korištenog prenosivog tiskanog teksta, kao budističke Sutre i židovske Tore, do širenja kur'anskog tafsira kroz muslimanski svijet i emitiranje kršćanskih evanđeoskih emisija diljem svijeta. U najnovije vrijeme, tu je uključeno i internetsko širenje svih vrsta religioznih praksi. U ovo doba dominacije medija, religija više ne može kontrolirati svoju vlastitu priču ili vlastite simbole. Religija doprinosi stvaranju identiteta i kod zajednice i kod pojedinca. Sve više i više je prisutna također u svijetu sukoba i problema iseljavanja i useljavanja, izbjeglica, raznolikosti, demokracije i multikulturalnih kontakata.

„Skorašnje godine stvorile su značajan odmak od institucionalnih religija prema više nezavisnim, individualnim oblicima traženja duhovnog značenja“. (Kittler, F.A, 1987, str. 43.)

Ubrzavajući proces globalizacije dovodi različite kulture bliže jedne drugima, ali u isto vrijeme čini nas nesigurnijim u tome kako se baviti raznolikošću. U globalnom selu, mediji imaju krucijalnu ulogu u ovim procesima. Ljudi su izumili medije. Oni provode više svog neograničenog vremena s njima i u njima nego s bilo čim drugim. Ljudi vole televiziju. Oni je nalaze zabavnom, informativnom i zanimljivom. Provode slobodno vrijeme uz nju gotovo isto koliko i sa svojim prijateljima. Više od polovice ljudi u svijetu često gleda TV zajedno. Većinu vijesti i informacija dobivaju preko TV-a i radija.

„U prošlosti, religija i mediji su se činili zaključani u opoziciji unutar vertikalnog nezanimljivog sastava gdje su moć i značenje počivali na institucijama. Poruka je data ljudima i ljudi su je primili. Sada, u osvit 21. stoljeća, paradigma o svijetu se mijenja“. (Martin Dobirnmeier¹)

Putujući milijunima milja preko žice ili satelitskih veza, elektronički prikazi virtualnog i slušnog bogatstva različitih

1 <http://www.ismrc.org/book/beliefcomments.htm>

ljudskih kreatura su se raspršili u barijere kamenih muzeja i arhivskih svodova. (Zahari, G. i Zelizer, J, 2000, str. 11)

Evo i nekih specifičnih načina kako su ljudi našli da je TV bitna u njihovim životima. Televizija nudi ljudima mogućnost za relaksaciju i bijeg. Pruža važnu psihološku nadoknadu za osjećaj otuđenosti ili frustracije, dosade, usamljenosti, siromaštava, bolesti, nezaposlenosti, gubitka voljene osobe, razvoda i sličnih problema.

Mediji kao sredstvo djelovanja

Televizija donosi informacije u beskrajnim količinama. Pomaže nam da se nosimo u socijalnom smislu, govoreći ljudima kako se ponašati. Daje osjećaj pripadnosti. Konačno, TV pruža bogati svijet fantazije. Televizija postaje vrsta kulture, oblikujući vjeru i vrijednosti mnogih ljudi.

„Televizija je jednostavno sredstvo koje možemo koristiti i za dobro i za zlo.“ (dr Robbins)

„Drugi dio dvadesetog stoljeća vodio je eksploziju novih medija koji su učinili duboke promjene u ljudskim kategorijama komunikacije. U isto vrijeme, povratak religiji desio se na globalnoj ljestvici.“ (Vries, H, I. Weber, S. 2001, str. 3)

S druge strane, religija je od temeljne važnosti i još uvijek premalo shvaćena. Mediji su jedan od središnjih izvora informacija o religiji, ali su nedovoljno pripremljeni za ulogu koju vrše. Postoje trenuci kad postaje bolno što medijske elite razmišljaju da je jedina stvar koja nadoknađuje naprednu kulturu njene sposobnosti da žali svoje postojanje. Njihov san je putovanje svijetom ispričavajući se za svaku historijsku pogrešku, koja je stvarna ili izmišljena moderna civilizacija ikad počinila. Ali i nekim religijskim vođama se neugodno baviti medijima. Oni citiraju senzacionalizam u generalnim medijima i tendenciju da se fokusiraju na krizu, konflikt i kontroverzu radije nego na to kako religija podupire jedinstvo i služi svojim zajednicama. Oni se tuže da su često pogrešno citirani i da su izvjestitelji suviše često neinformirani, ili čak neprijateljski raspoloženi.

Generalni novinski mediji ne izvještavaju uvijek o složenostima religijske misli i strukture i ne koriste uvijek jezik religije. Mediji imaju veliki potencijal za dobro, što je često nedovoljno iskorišteno. Oni nude ljudima priliku da budu svjedoci događaja. Imaju veliki demokratski potencijal i mogu proširiti znanje na ljude, nudeći globalnu perspektivu. Pojedinci i čitave

zajednice osoba unutar nacija često su žrtve medija umjesto da im se pomogne tako da distingviraju kontroliranu i pouzdanu informaciju od, često, iskrivljene, pa i lažne. Nemoćni (i u razvijenim zemljama, kao i u svijetu u razvoju), rijetko imaju prilike da kažu svoje vlastite istine. Informacija koja se nudi najčešće nije prilagođena najboljim interesima ljudi, nego je tendenciozno skrojena prema zahtjevima vlastite nacije, prema onima koji komuniciraju na drugim jezicima ili je, jednostavno, u službi interesa vladajućih elita.

„Ch. Cdey (1909) definirao je komuniciranje kao mehanizam pomoću kojega opstaje i razvijaju se odnosi među ljudima. Taj mehanizam uključuje u sebi sve simbole duha, zajedno sa sredstvima njihova širenja kroz prostor i njihovog održavanja u vremenu.“ (Sapunar, M, 2004, str. 45)

Zaključak

Mediji ne trebaju dijeliti ljude i kulture. Čovjek je po prirodi kozmičko biće i za njega nema niti smije biti granica. Mediji mogu omogućiti osobama, zajednicama i nacijama da u potpunosti učestvuju u svojim vlastitim kulturama, kao i zajedničkom svijetu značenja i vrijednosti. Oni mogu omogućiti ljudima da učestvuju u zajednici i nacionalnom životu. Nažalost, većina ljudi na svijetu ne dijeli tu stvarnost dobitka - profita ovih tehnologija. Nove tehnologije i masovni mediji odvojili su nas od kontrole nad našim kulturnim i ekonomskim životima. Kontrola je prenijeta, velikim dijelom, na one sa stručnim i tehničkim znanjem i u službi trgovačke i vojne elite.

Kao što je rečeno, mediji su moćni izvori obrazovanja, promicanja zdravlja, mira i drugih komponenti razvoja. Oni imaju velike mogućnosti da povežu svijet, kad u cijelosti nemaju obaveza prema transnacionalnim komercijalnim interesima. Jedan rezultat trendova prema „privatizaciji“ bila je stvarna eliminacija bilo koje osnove za globalni dijalog u jednakosti i pravdi u komunikaciji. Umjesto toga, na medije se gleda kao na proizvode, a time se diskusija događa u domeni trgovinskih pregovora, kad se često pitanja pravde i jednakosti ignoriraju kao irelevantna. Čovjek se smatra svojim gospodarem, ali i gospodarem svijeta. Ali on je samo dio stvarnosti koju je stvorio. Za sve neugodne situacije čovjek može tražiti razne odgovore – da bi izbjegao prazninu, dehumanizaciju i otuđenost. On sebe može rastrgnuti

na ograničeni dio realnosti, ili se može izložiti zahtjevima industrijskog društva i represiji pitanja značenja. On može imati snagu da smiono na sebe preuzme potištenost i beznačajnost, izražavajući u kulturnoj kreaciji neugodni položaj najosjetljivijih ljudi našeg vremena.

Zbog toga, religija ima funkciju da odgovara na pitanja koja za sobom povlače postojanja i značenja ljudskog postojanja. Ona mora sačuvati ljudska bića da ostanu svjesna svog neugodnog položaja od strane sila razjedinjavanja industrijskog i informacijskog društva. Religija ima pravo čovjeku biti učiteljica istine, vjere i Boga, ali ne samo istine dogme, nego također i morala koji proistječe iz same ljudske naravi. Religija treba da ospori licemjernost, budući da bi morala biti i nepristrana. Ona treba imati pristranost prema istini i slobodi, a nepristranost prema neistini i tlačenju. Društvo koje ne priznaje Boga, ne priznaje ni čovjeka. Religija treba medije i mediji trebaju religiju. Oboje su bitni kao uzajamna provjera moći i samointeresa i onog drugog. Štoviše, važni su za zdravlje društva i demokraciju. Oni trebaju biti vodilje mira i svjetlo ispružene ruke u ovom nemirnom svijetu.

Literatura

1. Dwyer, J. C, *Church History, Twenty Centuries of Catholic Christianity*, Paulist Press, New York, 1985.
2. Hoover, S. M, *Practicing Religion in the Age of the Media*, Columbia University Press, 2002.
3. Kittler, F. A, *Sound Systems*, Aufl, Muenchen, 1987.
4. Sapunar, M, *Opća povijest novinarstva*, ITG, Zagreb, 2002.
5. Sapunar, M, *Osnove znanosti o novinarstvu*, ITG D. o. o, Zagreb, 2004.
6. Stout, D. A. i Buddenbaum, J. M, *Religion and Mass Media: Audiences and Adaptations*, Sage Publications, 1996.
7. Vries, H. i Weber, S, *Religion and Media*, Stanford University Press, 2001.
8. Zahavi, G. i Zelizer, J, *The Journal for MultiMedia History III*, State University of New York, 2000.
9. <http://cyberartsweb.org/cpace/infotech/asg/ag5.html>
10. <http://dlibrary.acu.edu.au/staffhome/yukoszarycz/ecc/>
11. <http://www.iscmrc.org/book/beliefcomments.htm>
12. <http://www.victorious.org/tvsystem.htm>